

Спершу планувалося, що розмова з відомим письменником і видавцем, головним редактором видавництва “Гелікон” Романом Корогодським буде вестися довкола його цікавого проекту “Українська модерна література”. Однак вкотре переконався, що не варто планувати зарання русло бесіди з людиною, котрій надто тісно в межах означуваної теми. Так і вийшло. Можливо, не з усіма міркуваннями і висновками мого співбесідника можна погодитися, проте мені було цікаво послухати людину, котра, здається, як ніхто в нас, обізнана з творчою спадщиною таких потужних корифеїв, як Юрій Шевельов чи Юрій Луцький. Хоча ми говорили про інше – про українське книговидавництво, про масову культуру і літпроцес як рудимент соцреалізму. І навіть трохи про політику.

– Розкажіть, будь-ласка, про проект “Українська модерна література”. Хто був його ініціатором, і що вже зреалізовано із запланованого?

– Авторами цього проекту є Валерій Шевчук і я. Ще в 1993 році видавництво “Фоліо” звернулося до нас з пропозицією видати якісь українські книжки.

– Йшлося про літературу якогось певного напрямку?

– Велася мова про художню літературу.

Отже, за якийсь час я підготував список творів, які, на мою думку, могли бути видрукувані у відповідності з нашим проектом. З цим пішов до Валерія Шевчука, який також зі свого боку дав перелік творів до друку. Я запропонував назвати цю серію “Українська література XX століття”. Спершу проект фінансувався з бюджетних коштів, почали ми з видання творів Михайла Коцюбинського і видавали досить пристойними тиражами – по десять тисяч примірників. Однак “казна” скоро спорожніла, і “Фоліо” припинило співпрацю з нами. На той час ми, між іншим, підготували двадцять книг до друку. Дещо з цього ще встигли видати. Якраз тоді до мене звернувся покійний В’ячеслав Чорновіл і запитав: що там чуто з серією – вона вже мала певний розголос. Чорновіл запропонував продовжити цю серію. Так у видавництві “Час” Чорновола народилася

“Українська модерна література” – як продовження попереднього проекту. Однак потім з’ясувалося, що ніякого видавництва практично ще немає, і грошей також. Тим часом міжнародним фондом “Відродження” уло оголошено конкурс на кращий видавничий проект, і саме наш з Шевчуком проект отримав на конкурсі першу премію, розмір якої становив 45 тисяч американських доларів. За ці гроші ми видали шість перших книг.

– Серію вирішено було назвати “модерна”. Що Ви вкладаєте в це поняття?

– Українською мовою модерна – це

сучасна. Але тут є і елемент поетики. Ми заманіфестували видання нашої серії творами Михайла Коцюбинського не випадково. Бо це є модерний прозаїк, імпресіоніст – передусім за поетикою. Коли ми говоримо про модернізм, то маємо на увазі також і саму течію модернізму, в тому числі і елементи постмодерного, якщо це тільки не доходить до безглуздя, бо постмодернізм як поетику ні Шевчук, ні я не сприймаємо. В той же час те, що пише, приміром, Юрій Андрухович, – це дуже добра література, по-справжньому цікава і актуальна, по-справжньому модерна за своїм інструментарієм, за поетикою.

– Якими, на Вашу думку, є головні особливості сучасного літературного процесу, і в чому полягає різниця між теперішнім літературним процесом і періодом знайомого і близького Вам “шістдесятництва”?

– Вислів “літературний процес”, на моє переконання, – термін комуністів. Їм важливим був контроль над літературою. А цей контроль можна здійснювати лише тоді, коли є спрямований процес чогось, що вони самі формують –

засобами видавництва оплати праці літератора. Я лише один раз щось видав у колишньому “Радянському письменнику”, але одразу зрозумів, яка це чудова годівниця. За надруковану статтю про Олександра Довженка обсягом в один друкований аркуш мені заплатили триста карбованців – досить непогані як на той час гроші. “Класики” ж за один друкований аркуш тексту отримували ще більше – п’ятсот карбованців. Думаю, в такому випадку стає зрозумілим, чому тоді писалися романи обсягом у сорок-п’ятдесят друкованих аркушів. Один виданий такий роман

— маєток. Непогано, правда ж? Існував навіть фольклор: “Взяв машинку і наклацав: “Мир хатам – війна палацам”. Потім вибрав собі плац і побудував палац”. Отже, цей процес спрямовувався в певну трубу, в певне річище, з якого викидалося все зайве, все, що не вкладалося в канони так званого соцреалізму, єдиним завданням якого, як ми знаємо, було фарбувати дійсність у прийнятні для комуністичного режиму кольори. Міфотворчість комунізму складалася цілеспрямовано філософами-матеріалістами. Отже, таким є моє ставлення до терміну “літературний процес”.

До речі, література шістдесятництва якраз і була проскрибована тому, що не вкладалася у догмати “літературного процесу”. Вона ніколи не була в літературному процесі. Її дуже хотіли приручити – і таки приручили. Приміром, Іван Драч після чотирьох своїх перших книжок став людиною “літературного процесу”. Його “Американський зошит” – це вже повною мірою “агітація і пропаганда”. Це ж саме можна сказати і про Володимира Дрозда, який і зараз пише на “височайшее замовлення”.

Талановиті люди не втрималися
від спокуси пливти за течією
“літературного процесу”.

**– Один з небагатьох
шістдесятників, котрий
зумів зберегти себе –
Валерій Шевчук...**

– Так, але ж якою ціною!
Впродовж майже десяти років, з 1969 до 1979 року, його в нашій тодішній країні ніде не друкували. Ліну Костенко не друкували протягом 16 (шістнадцяти!) років. Ось ціна за те, що вони не вміщувалися у цей так званий процес. Були й інші, складніші форми деформації, були компроміси. Зрештою, і я обрав компроміс – адже писав про Мащенка.

Тепер щодо сучасних процесів у літературі. Тут би я не наважився робити якісь категоричні судження. Можу лише сказати, що, на мою думку, Спілка письменників як інститут себе дуже давно вже пережила, вичерпала. Тепер уже вона не може бути годівницею. У Президента щось жебрати можна, звичайно, і раніше так і було, але тепер уже й

цього немає. Літераторам,
які продовжують
комісарити у Спільці
(причому, там є дуже здібні
люди) – після того, як вони
впали в шал публіцистики
на хвилі процесів
дев'яностих років, майже
нема про що говорити. Але
симптоматично, що Ліна
Костенко вийшла зі Спільки,
Євген Сверстюк не захотів
бути в Спільці. Це установа,
породжена умовами

вчорашнього дня. І вона безперспективна. Під цим оглядом бідний АУП (Асоціація українських письменників), на мою думку, значно цікавіша. Вона вільна. Це – сучасна структура. Керівництво створило видавництво “Кальварія”, видають цікаву газету “Література плюс”, намагаються робити якусь реальну справу. Тут є інша проблема, але це –

надпроблема. Поки не сформується національний капітал, не буде не тільки АУПу – не буде України. Україна – це не Зімбабве, не Чад. Тут не можна погано, злиденно жити – адже тут є дуже мудрі голови, працьовиті руки і надзвичайно родюча земля, копалини. Проте економічні важелі захопили меткі нувориші, і поки не сформується національний

капітал, нічого не буде.
З'ява “Нашої України” якраз
і є сигналом до того, що є
вже сили, які хочуть мати
відкрите, демократичне
суспільство.

**– Повернімося до
видавничих тем. Які, на
Вашу думку,**

**видавництва “топчуться”
на темах, близьких Вам.
Наскільки встигають
вони за часом – з одного
боку, а з іншого –
наскільки вони
вгвинчуються в цей час?**

– Передусім, це

“Кальварія”, “Класика”,
“Критика” – серйозні,
цікаві видавництва. З
НОВИХ ВИДАВНИЦТВ хотів
би виділити “Темпору”.
Але я вам скажу про
різницю між нами. Ми
видали тридцять книг. У
тому проєкті, що ми
склали, заповідалося
видати сто книг. І наша
ідея була – об’єднати в
єдину систему два

мікрокосми – духовний
потенціал діаспори з
духовним і культурним
потенціалом України. Ми
видали “Житомирську
сагу” Валерія Шевчука,
Ірину Жиленко, В.
Домонтовича. З іншого
боку, видали чотири
книжки Юрія Шевельова,
три книжки Юрія
Луцького, Остапа
Тарнавського, Марту

Тарнавську, Оксану
Соловей. Це серйозні
книги, які нам вкрай
необхідні, причому
досить значні за обсягом
—350—400 і до 600
сторінок. І тут я
переходжу до тих
видавництв, які є,
скажімо так, сучасними,
комерційними. (Хоча, до
речі, тепер всі мають
бути комерційними, і ми

також комерційні). Так
от, вони видають
книжечки обсягом у
кільканадцять сторінок і
беруть за це 6, 8 і більше
гривень. Це досвід і
“Кальварії”, і “Класики”, і
інших. Втім, я, звичайно,
радію успіхам наших
конкурентів. Окремим
рядком необхідно
назвати два
видавництва:

“А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” і
“Смолоскип”. На них
варто рівнятися.

**– Останнім часом
прийнято казати про
пожвавлення
книговидавничої**

**діяльності в Україні.
Чи відповідає це, на
Вашу думку,
дійсності? І як
розцінювати той факт,
що це “пожвавлення”
відбувається
насамперед за
рахунок літератури,
призначеної для
“масового читача”?
Добре це чи погано**

для нашої культури?

– На мій погляд, не зроблено головного – не прийнято закону про книговидавництво (на момент розмови закону про державну

підтримку
книговидавничої
справи ще не було
прийнято. – Ред.).
Коли посаду голови
Держкомінформу посів
Іван Драч, я одразу
сказав, що з цього
нічого не буде. Мене
переконували: та ні,
він стверджував, що
докладе всіх зусиль

для прийняття цього
закону. На превеликий
жаль, я виявився
правий: нічого не
змінилося. А до того
часу, поки не буде
прийнято
сприятливого для
української книжки
закону про
книговидавництво,
говорити про серйозні

ПОЗИТИВНІ ЗМІНИ В
нашому книжковому
бізнесі не варто. Ніхто
нам грошей не дає –
але не заважайте нам
працювати. Я
законослухняний, я
хочу чесно працювати,
однак законодавство
не сприяє цьому. Мої
книги ще тільки
зароджуються – а я

вже починаю платити податки на них. Так не може бути. І це стосується не лише книговидання – вся культура в такому стані, що є великою небезпекою для України. До речі, всі державні видавництва – банкрути. Я взагалі не вірю в державні

видавництва, не вірю в державні інститути.

Чиновники демагогічно заявляють: ми будуємо державу. Вони вже набудували державу, і бачимо яку. Держава буде лише тоді, коли буде сформоване громадянське суспільство. Це – базис для самої

держави. В нашому ж
уявленні сьогодні
держава – це ті
чиновники,
функціонування яких
ми забезпечуємо,
оплачуючи їхню
роботу.

Щодо “літератури для масового читача”. Це питання неоднозначне, і є різні міркування. Вона існує, незалежно від нашого ставлення до цього питання. Для мене є важливим, щоб вона була, по-перше, українською. І не

лише література – тут
все повинне бути
українським. Це якби
у Франції шансонье
заспівав англійською
– його б засвистали. У
нас же якийсь
Кіркоров приїжджає
до Києва. Що я маю
спільного з
Кіркоровим? Але він

перекриває кисень
тому ж Тарасові
Петриненко, і не
тільки йому. Тому
масова культура,
література має бути,
але має бути
українською, і –
фаховою, належного
рівня. Бо ми
поринаємо в якусь

твань, болото, і це
болото нам занесли
росіяни своєю
мас-культурою, яка є
надзвичайно низького
рівня. Так само, як і
американське кіно,
яке до нас надходить.
Хоча у них є і кіно
високого рівня. Ми ж
скуповуємо те, що

дешевше – для
реклами і
“забамбулювання”
нашого глядача. І тут
я хочу повторитися:
Україна – не
Зімбабве, не Чад.
Українці як нація є
спадкоємцями
колосального
культурного ареалу. У

нас є величезний
культурний потенціал
— ще навіть далеко до
княжих часів,
барокової культури.
Це те, чого в
американців нема.

Нам потрібне перш
за все верховенство
права, керівництво,
свідоме національної
мети творення
сучасного
громадянського
суспільства. Тоді
буде держава, в
тому числі нормальне
Міністерство

культури, яке гроші
витрачає не на
виборчу кампанію і,
звичайно, не на
створення таких
“шедеврів” кіно, як “
Молитва за Мазепу”
чи “Богдан
Хмельницький”. Це ті
ж “Ленін у 1918 році”,
“Ленін у жовтні”. Але

Ж радянські
режисери набагато
ліпше володіли
мовою кіно. В той час
як, приміром, “Богдан
Хмельницький” – це
ж просто
безпорадність, а
“Молитва за Мазепу”
– це те, що росіяни
кажуть

“светопредставление”, найгірше, що можна було собі уявити. Але ж на створення “Мазепи” витрачено 12 мільйонів гривень — з вашої і моєї кишені. А скільки бюджетних коштів буде витрачено на

“Богдана
Хмельницького” –
адже всього буде
знято 10 серій?
“Збараж” – лише
перша серія. Ми
маємо ще вирости до
того, щоб піднімати
такі теми. В
літературі ми, я
вважаю, вже

виросли – завдяки
тому, що в нас є
видатні постаті. Це
перш за все Ліна
Костенко, Валерій
Шевчук, ціла плеяда
розкішних молодих,
30-40-річних людей –
Ігор Римарук, Василь
Герасим'юк, Олесь
Уляненко, Степан

Процюк, Віктор
Неборак, Світлана
Матвієнко, Юрій
Андрухович, Микола
Рябчук, Наталка
Білоцерківець,
Оксана Забужко,
Тамара Гундорова,
Сергій Грабовський,
Ірина Грабовська.
Прекрасно

працюють і
шістдесятники, хоча
там є і своя криза.
Багато
шістдесятників пішли
в політику,
втративши в
результаті цього свій
людський талант,
мистецький хист.
Нема, на мою думку,

ЖОДНОГО З
шістдесятників (крім
Чорновола), які б у
політиці не втратили
свого обличчя. У той
же час Михайлина
Коцюбинська, Євген
Сверстюк, Іван
Дзюба зараз пишуть
свої найзмістовніші
речі. Я вважаю, що

нема проблеми
генерації, є проблема
міри обдарування,
порожніх амбіцій,
честолюбства та
моральної
ущербності.
Талановиті люди
пробиваються крізь
асфальт потворного,
бездарного, чужого

— крізь сміття
маскультири.

— Що у Ваших
найближчих
планах?

– Передусім, у
першому кварталі
2003 року вийде
друком книга
“Родинне вогнище
Зерових”. Це
хвилююча й
трагічна історія
винищення і
переслідування

національної
інтелігенції. На
прикладі однієї
родини постане
просто моторошна
картина
комуністичного
терору. Це – і
спогади про
видатних звияжців

духу Миколу,
Михайла (Ореста),
Дмитра Зерових, і
розмисли про їхню
творчість, про час і
безчасся, і,
насамкінець, це
моральний,
історико-психологіч
ний екскурс у наше

трагічне минуле,
щоб краще
усвідомити кризу
сьогодення і
замислитись про
наше майбутнє.
Можливо, видамо
ще одну книжку
Марка Павлишина
– про Ольгу

Кобилянську. Нам
дуже важливо
відкрити, як це,
можливо, не дивно
звучить, українську
літературу. Я
вважаю, що ні Леся
Українка, ні Ольга
Кобилянська, ні
Василь Стефаник

чи Михайло
Коцюбинський, та й
навіть Іван Франко
– ще не відкриті.
Щодо Шевченка –
то зараз є якісь
підходи –
неоднозначні,
суперечливі. І це
дуже добре, що

вони такі. Ми цього
не маємо боятися.
Література –
суб'єктивний
погляд на світ.
Суб'єктивний.
Треба зрозуміти,
що не може бути
нічого вічного і
нерухомого. І

Шевченка треба ще
прочитати. Це
розпочав Грабович,
хоча його бачення
я не сприймаю. Це
також моя
суб'єктивна оцінка.
Цікаве
дослідження
зробили Оксана

Забужко про
Шевченка й Тамара
Гундорова про
Кобилянську.
Чекаємо на рукопис
Марка Павлишина
— це дуже важливо.
Кобилянську треба
відкрити. Її мало
хто знає. Сове́тська

пропаганда
зробила, щоб такі
постаті, як Леся
Українка, Ольга
Кобилянська, стали
елементарними,
вкладеними в
прокрустове ложе
тодішнього
махрово-комуністич

ного догматизму.
Однак це дуже
складні, великі
митці, це рівень
найвищих здобутків
європейської
культури.

**– Дякую Вам за
розмову.
Українська
культура – це
неосяжний
материк, який ще
чекає своїх
уважних і
кваліфікованих**

**дослідників, і
ваш проект
“Українська
модерна
література”, поза
всіма
сумнівами, є
одним із вагомих
внесків до**

реалізації цієї мети.

Розмову вів
Михайло
Сидоржевський,
«Книжковий

огляд"